

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Nobel Ekonomi Ödülü sahibidir. Son yayımlanan Serbest Düşüş: Serbest Piyasalar ve Küresel Ekonominin Batışı kitabı Fransızca, Almanca, Japonca ve İspanyolca bulunabilir.

JOSEPH E. STIGLITZ

Eşitsizliğin bedeli

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde, Avrupa'da veya herhangi bir gelişmiş sanayi ülkesinde olandan daha az eşitlik var. Bu, ABD'nin gelişmiş ülkeler arasında eşitsizliğin en yüksek düzeyde olmasının ve diğerleriyle arasındaki farkın giderek açılmasının sebeplerinden biri.

Amerika kendisinin fırsatlar ülkesi olduğunu düşünmek istiyor, başkaları da Amerika'yı aynı şekilde görüyor. Hepimiz kendi başlarına zirveye çıkan Amerikalı örnekleri istediğimiz kadar düşünebiliriz fakat asıl önemli olan istatistikler. Bir bireyin hayatında yakaladığı şanslar hangi dereceye kadar ailesinin gelirine ve eğitimine dayanıyor? Bugünlerde bu rakamlar Amerikan rüyasının bir söylence olduğunu gösteriyor.

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde, Avrupa'da veya (asıl verilere bakıldığında görebileceğimiz gibi) herhangi bir gelişmiş sanayi ülkesinde olandan daha az eşitlik var. Bu, ABD'nin gelişmiş ülkeler arasında eşitsizliğin en yüksek düzeyde olmasının ve diğerleriyle arasındaki farkın giderek açılmasının sebeplerinden biri. 2009-2010 dönemindeki "toparlanma" sırasında, gelir artışının yüzde 93'ünü ABD'de gelir sahiplerinin en üstteki yüzde 1'lik dilimi ele geçirdi. Servet, sağlık ve yaşam beklentisi gibi diğer eşitsizlik göstergeleri de en az o kadar, hatta daha da kötü durumda. Bariz olan trend, gelir ve servetin tepede yoğunlaştığı, orta kesimde boşluk oluştuğu ve dipte yoksulluğun arttığı şeklinde.

BÜYÜMENİN AVANTAJLARI TEPEDEKİLERE YARADI

Tepedeki yüksek gelir sahibi kişilerin topluma daha fazla katkıda bulundukları gibi bir veri olması başka bir konu olurdu fakat Büyük Durgunluk bunun aksinin olduğunu gösterdi. Küresel ekonomiyi ve kendi şirketlerini felaketin eşiğine getiren bankacılar bile aşırı ikramiyeler aldı.

Tepedekilere daha yakından bakıldığında, rant artışında oransız bir rol olduğu görülüyor. Bunlardan kimi

servetlerini tekel olma gücünü kullanarak elde edenler. Diğerleri, kendilerine şirket kazançlarından aşırı bir pay almak için kurumsal yönetişimin eksikliklerinden faydalanan CEO'lar olarak karşımıza çıkıyor. Daha başkaları da devletin satın aldıkları (ilaçlar) için aşırı yüksek fiyatlar veya devletin sattıkları (maden hakları) için aşırı düşük fiyatlardan yararlanarak, hükümetin cömertliğinden faydalanarak siyasi ilişkilerini kullananlar.

Benzer şekilde, mali sektördekilerin servetlerinin bir kısmı, yıkıcı borçlandırma ve tacizkar kredi kartı uygulamaları ile yoksulları kullanmaktan geliyor. Bu gibi durumlarda tepedekiler, alttakilerin doğrudan zarar görmesi pahasına zenginleşiyor.

Azıcık da olsa damlama ekonomisi (tepedekilerin zenginleşmesinden herkesin yararlanacağı hakkındaki ilginç anlayış) diye bir şey olsaydı, çok kötü olmayabilirdi. Ama Amerikalıların çoğu bugün, enflasyon düzeltmeli daha düşük gelirleriyle on beş yıl önce, 1997'de olduğundan daha kötü durumda. Büyümenin bütün avantajları tepedekilere yaradı.

EŞİTSİZLİĞİN ARTMASI KAÇINILMAZ

Amerika'nın eşitsizliğinin savunucuları, yoksulların ve ortadaki kesimin şikâyet etmemesi gerektiğini ileri sürüyor. Pastadan eskisine göre daha küçük bir pay alıyor olsalar da, zenginlerin ve çok zenginlerin katkıları sayesinde pasta o kadar çok büyüyor ki, aslında dilimlerinin boyutu eskisinden fazla. Deliller yine bu savı çürütüyor. Amerika aslında, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllık dönemlerde birlikte büyürken, ayrı ayrı büyümeye başladığı 1980'den bu yana olduğundan çok daha hızlı büyüdü.

Eşitsizliğin kaynaklarını anladıktan sonra, bu hiç de şaşırtıcı olmamalı. Rant arayışı ekonomiyi bozar. Piyasa güçleriyle elbette bir oynarlar ama piyasaları politika şekillendiriyor ve yarı yozlaşmış kampanya finansmanı sistemi ve hükümet ile endüstri arasındaki döner kapılarıyla politikaya da para şekil veriyor.

Örneğin, türevlere diğer her şeyin üzerinde ayrıcalık tanıyan fakat ne kadar yetersiz eğitim sunuluyor olursa olsun öğrenci kredilerini silmeyen bir iflas yasası, bankacıları zenginleştiriyor ve alttaki pek çoğu insanı yoksullaştırıyor. Paranın demokrasiye baskın çıktığı bir ülkede bu gibi yasalar tahmin edilecek şekilde sık oluyor.

Hem GSYİH artışı, hem de yurttaşlarının çoğu için yaşam standartlarının yükselmesi anlamında daha iyi işleyen piyasa ekonomileri var. Bazıları eşitsizlikleri azaltıyor bile.

Amerika, aksi yöne doğru gitmeyi sürdürmenin yüksek bedelini ödüyor. Eşitsizlik, daha düşük büyüme ve daha az verimliliğe yol açıyor. Fırsat yoksunluğu, aktif olan en değerli insanların tam olarak kullanılmadığı anlamına geliyor. Alttaki, hatta orta kesimdeki pek çok kişi, potansiyellerini kullanamıyorlar, çünkü kamu hizmetine pek ihtiyaç duymayan ve güçlü bir hükümetin geliri yeniden dağıtabilecek olmasından endişe duyan zenginler, siyasi nüfuzlarını vergileri indirmek ve kamu harcamalarını kısmak için kullanıyor. Bu da altyapı, eğitim ve teknoloji alanlarında yeterli yatırım yapılmamasına yol açarak, büyümenin lokomotiflerini engelliyor.

AMERİKAN RÜYASI GERİ DÖNEBİLİR

Büyük Durgunluk, sosyal harcamalardaki kesintiler ve ücretler üzerinde baskı oluşturan yüksek işsizlik ile eşitsizliği daha da vahim hale getirdi. Dahası Büyük Durgunluğun nedenlerini araştıran Birleşmiş Milletler Uluslararası Para ve Mali Sistem Reformu hakkındaki Uzmanlar Kurulu ve Uluslararası Para Fonu, eşitsizliğin ekonomik istikrarsızlığa yol açtığı konusunda uyarıda bulundu.

Ama en önemlisi Amerika'nın eşitsizliğinin, kendi değerlerine ve kimliğine zarar veriyor olması. Eşitsizlik bu kadar uç noktalara ulaşmışken, etkilerinin para politikasının yürütülmesinden bütçe tahsisatlarına kadar her kamu kararında tezahür etmesi hiç de şaşırtıcı değil. Amerika "herkes için adalet" olan bir ülke değil, onun yerine zenginlerin kayırıldığı ve parası yetenlere adaletin bulunduğu bir ülke halini aldı. Büyük bankaların yalnızca batmak için değil, sorumlu tutulmak için de çok büyük olduklarına inandıkları icralık satış krizinde bu durum son derece açıktı.

Amerika artık kendisini bir zamanlar olduğu gibi fırsatlar ülkesi olarak göremez ama bu böyle olmak zorunda değil. Amerikan rüyasının geri getirilmesi için çok geç değil.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2010.
www.project-syndicate.org

Amerika, aksi yöne doğru gitmeyi sürdürmenin yüksek bedelini ödüyor. Eşitsizlik, daha düşük büyüme ve daha az verimliliğe yol açıyor. Fırsat yoksunluğu, aktif olan en değerli insanların tam olarak kullanılmadığı anlamına geliyor.